

Gıda Güvencesinin Sağlanmasında Tarıma Yönelik Vergi Politikaları: Seçilmiş Ülke Uygulamalarının Karşılaştırılması

Ahmet İNNECİ¹

¹ Öğr. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Çivril Atasay Kamer MYO, ainnecei@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1229-7182

Öz: İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme, günümüzde çoğunlukla tarım sektöründe faaliyette bulunan kişi ya da işletmelerce üretilen ürünler aracılığı ile temin edilmektedir. İnsanların beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilecek gıdanın varlığı, gıdaya erişim ve erişimde istikrar ve gıdadan faydalanabilmeyi kapsayan gıda güvencesi, beslenme ihtiyacının önemine binaen günümüzde ülkelerin ve uluslararası kuruluşların üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Özellikle son dönemde yaşanan küresel iklim değişikliği, salgın hastalıklar, savaş, siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle tarımsal üretimin arz yönünde yaşanan sıkıntılar ve küresel ölçekteki enflasyon olgusu nedeniyle artan maliyetler gıda güvencesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu gelişmeler tarımın desteklenmesi ve teşvikine yönelik ulusal mali politikaların önemini daha da arttırmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmanın temel amacı gıda güvencesinin sağlanmasında son derece önemli bir yere sahip olan tarım sektörüne yönelik vergi teşviklerinin incelenmesidir. Bu çalışma 5 Avrupa Birliği ülkesi ve Türkiye’de tarıma yönelik vergi teşviklerinin çeşitliliğini ve ülkeler arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Ülkelerin vergi politika tercihleri hakkında değerlendirmeler yapılarak, gıda güvencesinin sağlanması konusunda atılması gereken adımlara yönelik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarım, gıda güvencesi, vergi politikası, vergi teşviği
Jel Kodları: H20, H30, S18

Tax Policies for Agriculture in Ensuring Food Security: A Comparison of Selected Country Practices

Abstract: The need for nutrition, which is one of the most basic needs of people, is nowadays mostly provided by the products produced by individuals or enterprises operating in the agricultural sector. Food security, which includes the availability of food that can meet the nutritional needs of people, access to food, stability in access to food and the ability to benefit from food, is one of the issues that countries and international organisations are emphasising today due to the importance of the need for nutrition. Food security is adversely affected by the supply side of agricultural production due to global climate change, epidemics, war, political instability and rising costs due to the global inflation phenomenon. These factors increase the importance of national fiscal policies to support and incentivize agriculture. In this context, the main objective of this study is to analyse the tax incentives for the agricultural sector, which has an extremely important place in ensuring food security. This study reveals the diversity of agricultural tax incentives in 5 European Union countries and Turkey, as well as the differences between the countries. By making evaluations on the tax policy preferences of countries, recommendations are presented for the steps to be taken to ensure food security.

Keywords: Agriculture, food security, tax policy, tax incentives
Jel Codes: H20, H30, S18

Atıf: İnneci, A. (2025). Gıda Güvencesinin Sağlanmasında Tarıma Yönelik Vergi Politikaları: Seçilmiş Ülke Uygulamalarının Karşılaştırılması, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(1), 161-177.
<https://doi.org/10.30586/pek.1559700>

Geliş Tarihi: 02.10.2024
Kabul Tarihi: 15.01.2025



Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Tarım sektörü insanların temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme için gerekli gıda maddelerinin üretildiği ve bu yönüyle insanların yaşamını doğrudan doğruya etkileyen bir sektördür. Tarım sektörü bir ülke ekonomisine çeşitli şekillerde katkı sağlamaktadır. Her şeyden önce ülkede yaşayanlara istihdam sağlama fonksiyonu vardır. Bunun yanında üretilen ürünlerin ihraç edilmesi yoluyla ülkeye döviz girişi sağlanması, sanayi sektöründe üretilen ürünlerde hammadde olarak kullanılması gibi fonksiyonları ile milli gelire katkı sağlamaktadır.

Tarım sektörünün insanların beslenme için gerekli gıdaya erişimini ifade eden gıda güvencesinin sağlanmasında temel sektör olması, tarım sektörü ile ilgili gerek ulusal gerekse de uluslararası politikaların önemini daha da arttırmaktadır. Uluslararası alanda Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (Food and Agriculture Organization of United Nations-FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (International Fund for Agricultural Development-IFAD), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Found-UNICEF), Dünya Gıda Programı (World Food Programme-WFP), Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO), Dünya Bankası (World Bank) ve Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO) gibi kuruluşların tüm dünya ülkelerini kapsayacak şekilde gıda güvencesinin sağlanması ve sürdürülebilirliğine ilişkin çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalar ülkelerin özellikle tarım, sağlık, hava ve su ile ilgili uygulayacakları politikalara yön verme ve böylece başta gıda güvencesi olmak üzere, sağlık hizmetlerine erişim, küresel iklim değişikliği ile mücadele, su kaynaklarının korunması gibi önemli amaçlara hizmet etmektedir.

Gıda güvencesinin sağlanması ve sürdürülebilirliği konusunda uluslararası alanda yapılan ve ülkelere politika önerileri sunan çalışmalar yanında, ülkelerin uygulayacakları ulusal politikalar ile de gıda güvencesinin sağlanmasına katkıda bulunması mümkündür. Uygulanacak politikalar ile tarım sektöründe faaliyette bulunmak isteyen kişi ya da işletmelerin desteklenerek bu sektörde faaliyette bulunmasının sağlanması, tarım sektöründe çalışanlara ilave faydalar sağlanarak bu sektörde çalışmanın teşvik edilmesi, tarımsal ürünlerin üretiminde kullanılan girdilerin maliyetlerinin azaltılması konusunda alınacak önlemler ile gıda ürünlerinin fiyatlarının düşürülmesi ve gıdaya erişimin kolaylaşması sağlanabilmektedir. Bu yönleriyle gıda güvencesinin esasında politik bir mesele olduğu söylenebilir. Nitekim gıdanın üretimi, toprak yönetimi, çiftçilerin desteklenmesi, gıda fiyatlarında istikrar, gıda standartlarının sağlanması, ihracat ve ithalat kararlarının alınması gibi temel konular esasında hükümet politikaları ile şekillenmektedir. Bu yönleriyle gıda güvencesinin sağlanmasında hükümet politikalarının önemli etkileri olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu çalışmada hükümet politikaları sadece vergisel açıdan değerlendirilmektedir.

Tarım sektörüne yönelik ulusal vergi politika araçları ile gıda güvencesinin sağlanmasına katkıda bulunulabilmektedir. Ülke uygulamalarında belirli tutarlarda gelir elde çiftçilere vergi muafiyetlerinin sağlanması, yakıt, elektrik, gübre, ilaç gibi tarımsal girdilerde indirimli katma değer vergisinin uygulanması, temel gıda ürünlerinin diğer ürünlerden daha düşük katma değer vergisine tabi olması, çiftçilerin girdileri nedeniyle ödedikleri katma değer vergilerinin tazmininin sağlanması, vergi matrahının tespitinde indirim hakkının sağlanması, tarım arazilerinin satışının ve karşılıksız veya veraset yoluyla intikalinin vergi dışı bırakılması gibi birçok vergi politika aracının kullanıldığı görülmektedir. Bu politikaların tamamı doğrudan veya dolaylı olarak gıda güvencesinin sağlanmasına hizmet etmektedir.

Bu çalışmada öncelikle küresel gıda güvencesi ile ilgili açıklamalar yapılarak, küresel gelişmelere ve tarım sektörünün ekonomik görünümüne değinilecektir. Ardından Avrupa Birliği ülkelerinden 2022 yılı itibarıyla en yüksek brüt tarımsal üretim değerine sahip 5 ülkenin ve Türkiye'nin tarım sektörüne mahsus gelir vergileri, servet vergileri ve mal ve hizmet vergileri teşvikleri ele alınacaktır. Sonuç kısmında vergi teşviklerinin gıda güvencesinin sağlanmasındaki rolü ve politika önlemleri hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

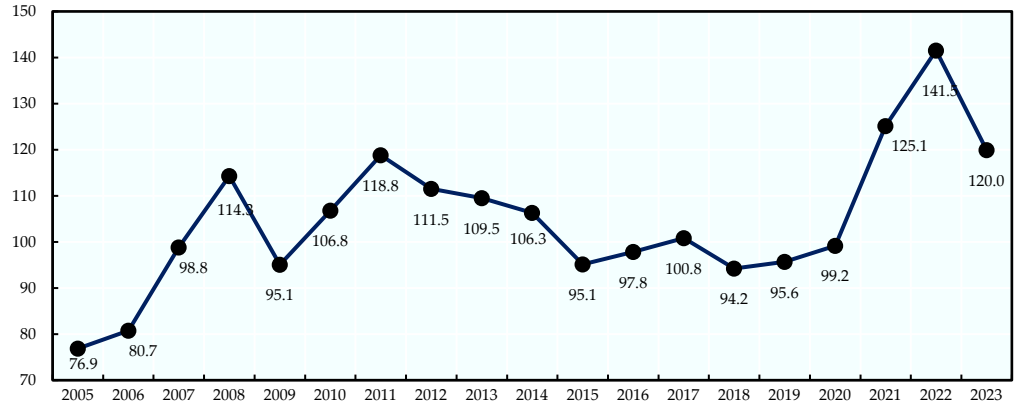
2. Küresel Gıda Güvencesi: Temel Faktörler ve Küresel Gelişmeler

Gıda güvencesi, 1996 yılında gerçekleştirilen Dünya Gıda Zirvesi'nde, tüm insanların aktif ve sağlıklı bir yaşam için beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayabilen yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak erişilebilen durum olarak tanımlanmıştır. Bu tanım gıda güvencesinin, gıdanın varlığı, gıdaya erişim, gıdadan yararlanma ve gıdaya erişimde istikrar olmak üzere 4 farklı unsuru içerdiğini göstermektedir. Gıdanın varlığı, üretim veya ithalat yoluyla yeterli gıdanın mevcudiyetini; gıdaya erişim ise gıdanın elde edilmesi için bireylerin yeterli kaynaklara (para gibi) sahip olmasını ifade etmektedir. Gıdadan yararlanma yeterli beslenme, temiz su, hijyen ve sağlık bakımı gibi yollarla gıdadan en iyi şekilde yararlanmayı ifade ederken; gıdaya erişimde istikrar, tüm bireylerin ani şoklar ve döngüsel olaylar döneminde dahi gıdaya her zaman erişebilmesini ifade etmektedir (FAO, 2006, s. 1).

Küresel gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunların başında küresel iklim değişikliği gelmektedir. Gerçekten de küresel anlamda ortalama sıcaklık değerlerindeki artış iklim değişikliklerine neden olarak kuraklığı arttırmakta, havalardaki ani değişimler nedeniyle sel baskınlarına neden olmakta ve böylece tarım ürünlerine ve arazilerine zarar vermektedir. Bunun yanında dünya nüfusunun artışına paralel olarak gıda talebinde yaşanan artış, kısa zamanda daha fazla ürün elde edilmesine yönelik aşırı su, ilaçlama ve gübre kullanımı gibi yanlış tarım uygulamalarının artmasına neden olarak verimli toprakların zarar görmesine ve temiz suyun israfına neden olmaktadır. Ülkelerin tarım ürünlerinin ticaretine yönelik politikaları da gıda güvencesini etkilemektedir. Nitekim özellikle ihracat potansiyeli yüksek tarım ürünlerine yönelik kısıtlamalar, diğer ülkelerde bu ürünlere ulaşımı zorlaştırabilmektedir.

Gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyen faktörler yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Nitekim özellikle son yıllarda gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyen iki önemli faktör söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki Covid-19 salgını, diğeri ise Rusya-Ukrayna savaşıdır. Covid-19'un kontrol altına alınması adına yapılan ticari faaliyetlerin kısıtlanması ve karantina uygulamaları küresel bir durgunluğa neden olmuş; bu da işten çıkarmalara ve dolayısıyla daha düşük gelire sahip özellikle yoksul insanların gıda tüketimlerinde bir azalmaya neden olmuştur. (Swinnen, 2020, s. 21). Covid-19 döneminde ortaya çıkan istihdam ve gelir kaybına ek olarak tedarik zincirine yönelik aksaklıklar da gıda güvencesini olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim konuya ilişkin yapılan çalışmalar Covid-19'un neden olduğu gelir kaybı ve hareket kısıtlamalarının gıdaya erişimi ve gıda bulunabilirliğini ve dolayısıyla gıda güvencesini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Éliás ve Jámbor, 2021; Picchioni ve diğerleri, 2022; Bloem ve Farris, 2022). Her ne kadar Covid-19 nedeniyle azalan gelirlerin gıda güvencesine olumsuz etkisi gıda üretiminin arz yönünde meydana gelen aksaklıklardan daha fazla olsa da tedarik zincirindeki aksaklıklar ve stokçuluk gıda fiyatlarının artmasında önemli etmenlerden biri olmuştur (Mogues, 2020, s. 4).

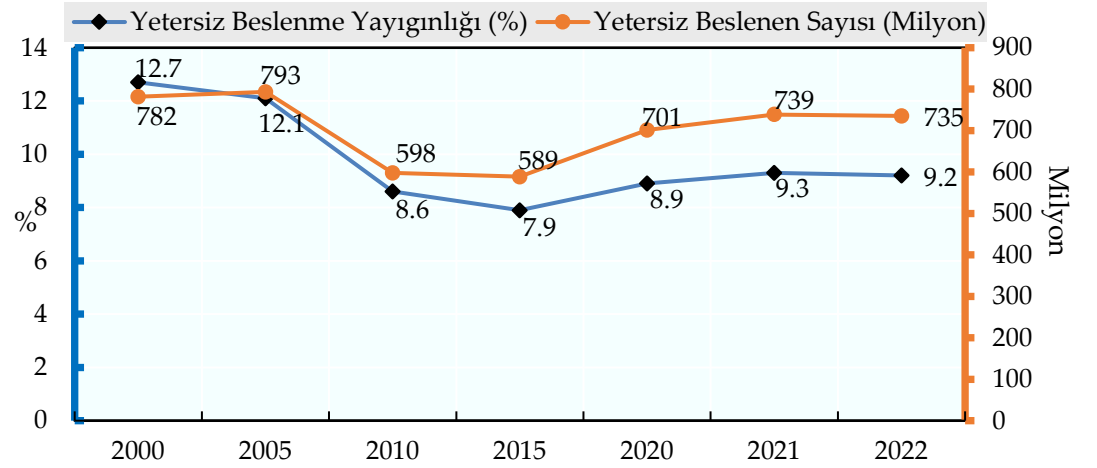
Şekil 1'de küresel gıda fiyat endeksinin yıllar itibarıyla değişimi gösterilmektedir. Şekil 1'de özellikle Covid-19'un ilk ortaya çıktığı 2019'un son ayları ve 2020'nin ilk aylarından itibaren gıda fiyat endeksinin hızlı şekilde artış gösterdiği görülmektedir. 2007-2008 gıda krizinde 114,3 puan, 2010-2011 yıllarında yaşanan gıda krizinde 118,8 puan ile zirveyi gören reel gıda fiyatları endeksi, 2021 yılı Nisan ayında 121,4 puana yükselerek gıda krizleri dönemindeki zirve fiyat endekslerini aşmıştır.



Şekil 1. Reel Gıda Fiyat Endeksi (2014-2016=100) (Kaynak: FAO, Food Price Index, 2024, <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 1'den izlenebilen küresel gıda fiyatları endeksindeki son yıllarda yaşanan artışın diğer bir nedeni de Rusya-Ukrayna savaşıdır. Reel gıda fiyatları endeksi Rusya-Ukrayna savaşının etkisi ile Nisan 2022'de 155,6 puan ile Covid-19 salgını döneminde geldiği seviyesini de aşmıştır. Özellikle Şubat 2022'de Covid-19'un fiyatlar üzerindeki etkileri yavaş yavaş azalmaya başlamışken iki önemli tarım ürünü üreticisi arasında başlayan savaş, gıda ve enerji piyasalarında şok etkisi yaratarak büyük bir belirsizlik ortaya çıkarmıştır (FAO ve diğerleri, 2023, s. 5). Özellikle buğday, mısır, ayçiçeği tohumu ve yağ piyasalarında Rusya ve Ukrayna'nın küresel tedarikçi konumunda olması ve Rusya'nın uluslararası gübre ve enerji piyasalarındaki konumu dünya çapında gıda ve enerji fiyatlarında bir artışa neden olmuştur (Glauber ve diğerleri, 2023, s. 27). Her ne kadar Karadeniz Tahıl Girişimi'nin yürürlüğe girmesinin ardından yaşanan olumlu gelişmeler ile Ukrayna'dan yapılan ihracat kapasitesinin artırılması sayesinde pazara erişim sorunları bir miktar iyileşse de yüksek ve değişken enerji fiyatları, gıda fiyat enflasyonunda önemli bir faktör olmaya devam etmekte (OECD/FAO, 2023, s. 73) ve savaşın devamı halinde fiyatların daha da artacağı öngörülmektedir (Rice ve diğerleri, 2023, s. 24). Gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyen bu tehditler birçok ülke açısından ciddiyetini korumaktadır. Nitekim gelirlerinin büyük çoğunluğunu gıda, enerji ve diğer temel ihtiyaçlar için harcayan düşük gelirli ülkelerde yaşayan yoksullar bu durumdan en ağır şekilde etkilenmektedirler. Bunun yanında Covid-19, Rusya-Ukrayna savaşı ve ülke ekonomilerindeki kriz beklentileri ülke para birimlerini daha da zayıflatarak uluslararası fiyat şoklarının yurtiçi fiyatlara daha da fazla yansımaya neden olmaktadır (Glauber ve diğerleri, 2023, s. 31).

Gıda güvencesinde oluşan bu risklerin en önemli sonuçlarından biri yetersiz beslenmedir. Dünya genelinde yetersiz beslenme yaygınlığı Şekil 2'den izlenebilmektedir.

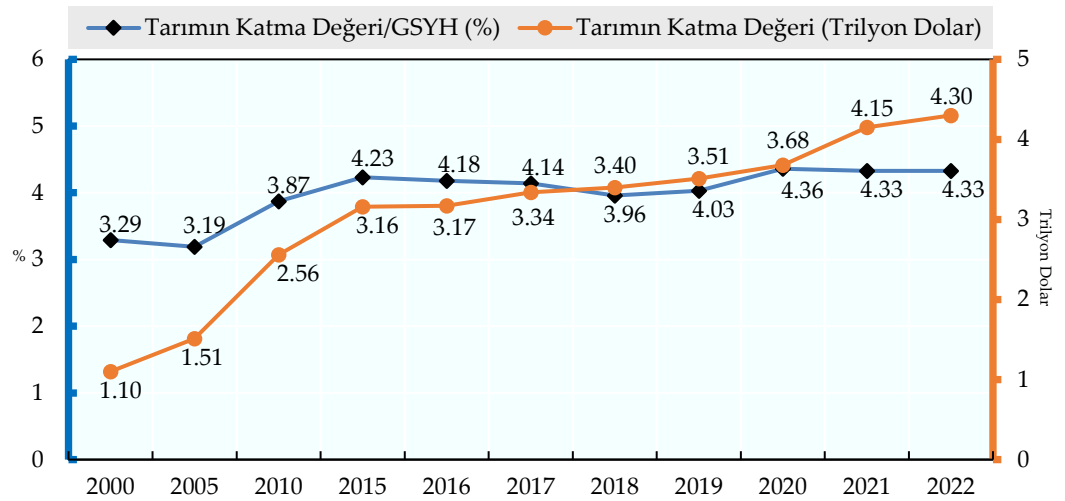


Şekil 2. Dünya Geneli Yetersiz Beslenme Yaygınlığı ve Yetersiz Beslenen Kişi Sayısı (Kaynak: FAO, FAOSTAT: Suite of Food Security Indicators, 23 Ağustos 2023, <https://www.fao.org/faostat/en/#data/FS> yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Yetersiz beslenme yaygınlığı ile ölçülen küresel açlık verileri, 2021'den 2022'ye kadar nispeten değişmemiş görünmekle birlikte, 2019 yılında dünya nüfusunun %7,9'unu (612 Milyon) oluştururken, 2022 yılına gelindiğinde tahmini dünya nüfusunun yaklaşık %9,2'sini (735 Milyon) oluşturmaktadır. Bu da 2022 yılında 2019 yılı pandemi öncesi döneme göre açlıkla karşı karşıya kalan insan sayısının yaklaşık 123 milyon arttığını göstermektedir (FAO ve diğerleri, 2023, s. 6). Yetersiz beslenme konusunda yaşanan bu dramatik değişim uluslararası kuruluşları harekete geçirmiştir. FAO, IMF, Dünya Bankası Grubu, WFP ve WTO başkanları 8 Şubat 2023 tarihinde yayımladıkları bildiri ile gıda ve beslenme güvencesi krizinin daha da kötüleşmesinin önlenmesi amacıyla açlığın yoğun olduğu bölgelerin kurtarılması, ticaretin kolaylaştırılması, piyasaların işleyişinin iyileştirilmesi, özel sektörün gıda ve beslenme konusundaki rolünün artırılması ve zararlı sübvansiyonların hedef ve verimlilik açılarından yeniden düzenlenmesi için acil eylemler yapılması çağrısında bulunmuşlardır (World Bank, 2024).

3. Tarım Sektörünün Genel Ekonomik Görünümü

Dünya Bankası verilerine göre küresel GSYH 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 101 trilyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Küresel GSYH, 2009 küresel ekonomik kriz dönemindeki %1,4'lük ve 2020 Covid-19 dönemindeki %3,1'lik düşüş dışında yıllık olarak sürekli artış göstermektedir (World Bank, Databank). Küresel GSYH'de yaşanan artışa tarım sektörünün de katkıda bulunduğu görülmektedir. Nitekim küresel iklim değişikliği ve gıda güvencesine yönelik endişeler nedeniyle tarım sektörüne yapılan yatırımların ve verilen teşviklerin artması, tarımın katma değerinin artışına neden olmaktadır. Şekil 3'te tarımın katma değerinin küresel GSYH içindeki payı ve yaratılan katma değer tutarı gösterilmektedir.



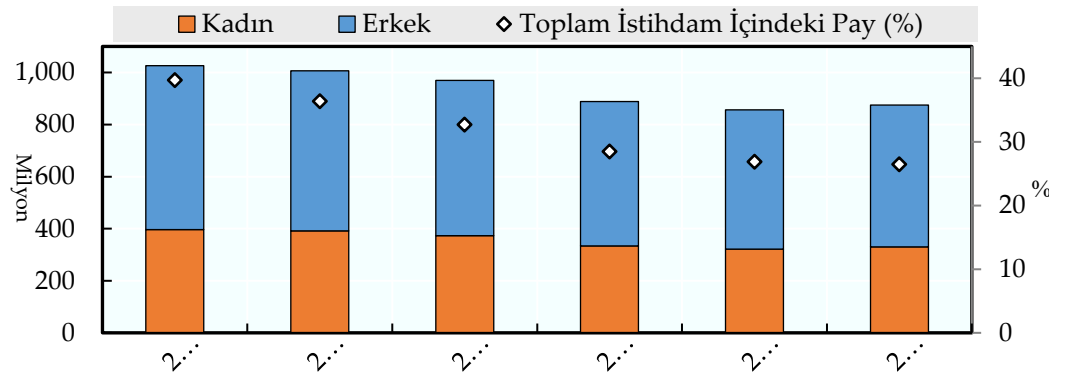
Şekil 3. Tarımın Katma Değeri ve Tarımın Katma Değerinin GSYH İçindeki Payı (Kaynak: FAO, FAOSTAT: Macro Indicators, 5 Aralık 2023, <https://www.fao.org/faostat/en/#data/MK> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 3'ten görüldüğü üzere tarım sektörünün küresel GSYH'ye katkısı yıllar itibariyle genel olarak istikrarlı bir seyir izlemektedir. GSYH'ye katkıda yıllar itibariyle yaşanan küçük dalgalanmalar büyük ölçüde tarım dışı sektörlerde yaşanan gelişmelerle ilgilidir. 2020 yılında %4,03'ten %4,36'ya yaşanan ani yükseliş Covid-19 nedeniyle sanayi ve hizmet sektörlerinde yaşanan düşüş ve tarım sektöründeki yükselişin devam etmesinden kaynaklanmaktadır (FAO, 2023). Küresel tarımın katma değeri 2000 yılından beridir istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Tarımın katma değeri 2000 yılında 1,10 Trilyon Dolar iken yaklaşık 4 kat artarak 2022 yılında 4,3 Trilyon Dolara ulaşmıştır.

Tarımın küresel katma değerine en çok katkıda bulunan kıta Asya kıtasıdır. Asya kıtası coğrafi büyüklüğünün de katkısıyla 2021 yılı itibariyle tarımın küresel katma değerine %65,3'lük katkıda bulunmaktadır. Buna karşılık Avrupa %9, Afrika %11,5, Amerika %12,8 ve Okyanusya %1,4 oranında katkıda bulunmaktadır (FAO, 2023).

Tarıma yönelik kamu harcamalarındaki artış da dikkat çekmektedir. 2001 yılında reel olarak 17 Trilyon Dolar olarak gerçekleşen kamu harcama tutarı, 2022 yılına gelindiğine 32,5 Trilyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemde tarım sektörüne yapılan harcamalar toplam kamu harcamalarının %1,5 ilâ %2,1'ini; tarımın küresel GSYH'ye katkısı ise %3,2 ilâ %4,3'ünü oluşturmuştur. Tarıma yapılan kamu harcamalarında Asya kıtası 2022 yılı itibariyle ilk sırada yer almaktadır. Asya kıtası küresel toplam kamu harcamasında %32'lik paya sahip olmasına rağmen küresel tarım harcamalarının %77'sini gerçekleştirmektedir. Buna karşılık Avrupa küresel tarım harcamalarının %11'ini, küresel kamu harcamalarının %31'ini; Amerika ise küresel tarım harcamalarının %9'unu, küresel kamu harcamalarının %33'ünü oluşturmaktadır (FAO, 2024).

Şekil 4'te tarım sektöründe çalışan kişi sayısı ve toplam istihdam içindeki payı gösterilmektedir. 2000 yılında yaklaşık 1 Milyar kişinin çalıştığı tarım sektöründe sayı her geçen yıl azalmış; 2021 yılına gelindiğinde 875 Milyon kişiye kadar düşmüştür.



Şekil 4. Tarımda Çalışan Kişi Sayısı ve Toplam İstihdam İçindeki Payı (Kaynak: FAO, FAOSTAT: Employment Indicators: Agriculture, 17 Temmuz 2023, <https://www.fao.org/faostat/en/#data/OEA> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Toplam istihdam içinde tarımda çalışanların sayısı da her geçen yıl azalmaktadır. 2000 yılında toplam çalışanlar içinde tarımda çalışanların payı %39,7 iken 2021 yılında bu oran %26,5'e düşmüştür. Küresel iklim değişikliği nedeniyle ekilebilir arazilerin her geçen gün azalması, girdi fiyatlarının yüksekliği nedeniyle tarım ürünlerinin üretilmesinin zorlaşması gibi nedenlerle tarımda çalışan kişi sayısının ve toplam çalışanlar içinde tarımda çalışanların oranının her geçen gün daha da düşeceği tahmin edilmektedir.

4. Gıda Güvencesi Bakımından Tarıma Yönelik Vergi Teşviklerinin Önemi

Tarım, ekonomik kalkınma, yoksulluğun azaltılması ve gıda güvencesine katkıda bulunma gibi hayati işlevlere sahiptir. Özellikle dünya nüfusundaki artış, gelir seviyelerinin yükselmesi ve yaşam tarzlarındaki değişiklikler nedeniyle gıda talebinde yaşanan artış önümüzdeki yıllarda tarımsal üretimin önemli seviyelerde artması gerektiğini göstermektedir (OECD, 2014, s. 7).

Tarımın bu işlevleri, tarım sektörüne yapılan vergi teşviklerinin önemini daha da arttırmaktadır. Vergi teşvikleri tarım sektörünü ve dolayısıyla ülke ekonomisini birçok açıdan olumlu şekilde etkilemektedir. Vergi politikaları tarımdan elde edilen gelirin düzeyini ve değişkenliğini, arazi ve teknolojiye yapılan yatırımları, tarım sektöründeki işgücü ve diğer girdi kullanımını ve uygulamalarını doğrudan etkileyebilmektedir (OECD, 2020, s. 7). Tarım sektörüne yönelik vergi teşvikleri sektörün gelişimine ve rekabet edebilirliğine hizmet etme yanında gıda güvencesinin sağlanması bakımından da büyük önem arz etmektedir. Nitekim vergi teşvikleri öncelikle çiftçilerin girdi maliyetlerinin azaltılarak tarımsal üretimin artırılmasına ve gıda ürünlerine ulaşımın kolaylaşmasına imkân tanımaktadır. Örneğin çeşitli vergi uygulamalarıyla ihracatın kısıtlanması, girdilerin yurtiçi fiyatlarının düşmesine imkân tanıyabilmektedir (Amaglobeli ve diğerleri, 2024, s. 11). Bouet ve Debuquet (2010) yaptıkları çalışmada tarımsal ihracat vergilerinin gıda güvencesi bakımından etkilerine odaklanmış ve ihracat vergilerinin tüketicilerin gıda güvencesine olumlu katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Uygulanacak vergi politikaları sonucunda girdi maliyetlerinin düşmesi ile artan tarımsal üretim, fiyatlar genel seviyesine de olumlu yansıyor, tarım ürünlerine ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında geleneksel tarım teknikleri yerine modern tarım tekniklerinin kullanımına yönelik getirilecek vergi teşvikleri daha verimli tarım uygulamalarına geçilmesi bakımından da fırsatlar sunarak bu alanlara yatırımın artmasına ve dolayısıyla tarımsal üretimin artmasına; böylece gıda güvencesinin sağlanmasına hizmet edecektir. Nitekim Veen ve diğerleri (2007) yaptıkları çalışmada Belçika, Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık vergi sistemlerinin tarım sektörünü destekleme bakımından diğerlerinden ayrıldığını ve genel anlamda vergi yükünün diğer ülke tarım sektörlerinden düşük olmasının tarım sektörünün inovasyonunu ve bu sektöre yapılacak yatırımları desteklediği ve verimliliğin arttığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla

çiftçiler üzerindeki düşük vergi yükü tarım sektörüne yapılacak yatırımları arttırarak üretim maliyetlerinin düşmesine imkân tanıyabilecektir. Aksi bir durumda örneğin temel gıda ürünlerinin satışı sırasında alınan satış vergileri gıda güvencesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Nitekim Zheng ve diğerleri (2021) yaptıkları çalışmada ABD'nin çeşitli eyaletlerinde temel gıda ürünlerine uygulanan bir tür satış vergisinin (grocery tax) gıda güvencesini olumsuz yönde etkilediğine vurgu yapmaktadırlar.

Tarım, kırsal kesimin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan önemli sektörlerdendir. Kırsal kesimde yapılan tarım faaliyetlerinin vergi teşvikleri ile desteklenmesi, bu bölgelerin kalkınmasına imkân tanıyarak, istihdam olanakları yaratmakta ve kırsaldan kente göçün önüne geçmektedir. Bu bakımdan kırsalda yapılan tarım faaliyetlerine yönelik vergi teşvikleri kent-kırsal nüfus dengesinin sağlanması bakımından da önemli bir işleve sahiptir. Bunun yanında vergi teşvikleri yoluyla ihracat potansiyeli yüksek tarım ürünlerinin üretiminin teşvik edilmesi, uluslararası pazarda o ürünle ilgili söz sahibi olunmasına ve diğer ülke tarım sektörleri ile rekabet edilebilmesine imkân tanımaktadır.

5. Ülke Uygulamalarında Tarım Sektörüne Yönelik Vergi Teşvikleri

Tarım sektörünün vergilendirme rejimi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Vergilendirme rejimlerinin belirlenmesinde tarım sektörünün ülke ekonomisindeki ağırlığı, tarım sektöründe faaliyette bulunan kişi ve kurum sayısı, ülkenin genel ekonomik durumu ve refah seviyesi gibi unsurlar etkili olmaktadır. Tarım sektörü sadece tarım ürünlerinin satışı ve elde edilen gelirle ilgili olmayıp, gıda güvencesinin sağlanması ve sürdürülmesi, sürdürülebilir tarım politikalarının etkinliği gibi birçok açıdan sahip olduğu öneme binaen ülkelerce farklı şekillerde desteklenmektedir. Bu destekler doğrudan sübvansiyonlar şeklinde olabileceği gibi, vergi teşvikleri şeklinde de olabilmektedir.

OECD tarıma yönelik destekleri, üretici destek tahmini (producer support estimate), genel hizmetler destek tahmini (general services support estimate), tüketici destek tahmini (consumer support estimate) ve toplam destek tahmini (total support estimate) olmak üzere 4 farklı destek göstergesi kullanarak açıklamaktadır. Üretici destek tahmini, tüketicilerden ve vergi mükelleflerinden tarım üreticilerine yapılan transferlerin brüt parasal değerini ifade etmektedir. Üretici fiyat desteği, piyasa fiyat desteğini, bütçe ödemelerini ve vazgeçilen bütçe gelirlerini kapsamaktadır. Genel hizmetler destek tahmini, özel ya da kamu hizmetlerinin, kurumların ya da altyapıların geliştirilmesi yoluyla tarım sektörü için elverişli bir ortam oluşturan politika uygulamalarından kaynaklanan brüt transferleri parasal değerini ifade etmektedir. Tüketici destek tahmini ise tarım ürünlerinin tüketicilerinden (tüketicilerine) yapılan ve tarıma yönelik politika uygulamalarından kaynaklanan transferlerin yıllık parasal değerini ifade etmektedir. Bu değer eksi olduğunda tarım ürünlerinin tüketicileri üzerinde zımni vergi yükünü ölçmektedir. Toplam destek tahmini ise tarıma yönelik politika uygulamalarından kaynaklanan, vergi mükelleflerinden ve tüketicilerden yapılan tüm brüt transferlerin yıllık parasal değerini ifade etmektedir (OECD, 2023, ss. 107-108). OECD ülkelerinde tarıma yönelik destek tutarları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Tarıma Yönelik Destek Tahminleri (Milyon Dolar)

	2000	2005	2010	2015	2020	2021	2022
Üretici Desteği	231.287	252.223	248.104	211.632	237.239	250.577	215.239
Genel Hizmetler Desteği	37.029	42.718	46.467	41.664	48.333	48.358	47.149
Tüketici Desteği	-131.025	-114.087	-89.900	-55.090	-54.972	-42.555	-9.965
Toplam Destek	291.177	324.509	337.133	301.101	339.673	365.464	342.896

Kaynak: OECD, Agricultural Policy Monitoring and Evaluation, <https://data-explorer.oecd.org/> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablodan görüldüğü üzere tarıma yönelik toplam destek tahminleri genel olarak artış eğilimindedir. 2022 yılında toplam desteklerin 2000 yılına göre yaklaşık %20 artış göstererek 342 Milyar Dolar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Tüketici destek tahminleri ise sürekli eksi değerde olup, bu durum tüketiciler üzerinde tarıma yönelik politika uygulamalarından kaynaklanan zımni bir vergi yükü oluştuğunun göstergesidir.

2020-2022 yılları arasında ortalama 349 Milyar Dolar olan toplam desteğin %67'si (234 Milyar Dolar) üretici desteğinden oluşmaktadır. Üretici desteği brüt çiftlik gelirlerin 1986-1988 yılları arasında yaklaşık %35'ini, 2000-2002 yıllarında yaklaşık %28'ini oluştururken; 2020-2022 yılları arasında %15,2'sini oluşturmaktadır (OECD, 2023, s. 114). Bu durum, üreticilere yönelik desteklerin son yıllarda rakamsal olarak artmış olsa da üreticilerin elde etmiş oldukları gelir içindeki payının azaldığını göstermektedir. Son 20 yılda yaşanan ekonomik krizler, küresel salgın ve savaş ortamı destek tutarlarının ve uygulamalarının temel belirleyicilerinden olmuştur.

Ülke uygulamalarında genel olarak tarım sektörünün vergilendirilme rejimlerinin ekonomideki diğer sektörlerinin vergilendirme rejimleri ile aynı sınıflandırmalara tabi tutulduğu görülmektedir. Nitekim OECD'nin çalışmalarında tarım sektörünün vergilendirmesine ilişkin değerlendirmelerin gelir, kâr ve sermaye üzerinden alınan vergiler, sosyal güvenlik katkı payları, işgücü vergileri, servet vergileri, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler ve diğer vergiler şeklinde yapılan sınıflandırma çerçevesinde ele alınmaktadır (OECD, 2005; OECD, 2020). Ancak ülke uygulamalarındaki temel farklılık tarım sektörüne yönelik özel vergi düzenlemelerinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2'de seçilmiş Avrupa ülkelerinde tarıma yönelik özel vergi düzenleme türleri yer almaktadır. Gelir vergilerinde muhasebe uygulamalarında basitleştirme, gerçek gelir yerine taşınmazlardan elde edilen gelirlerinin vergilendirilmesi, vergi muafiyet ve istisnaları, gelir düzeltmeleri, tecil ve mahsup uygulamaları, ayrıcalıklı amortisman uygulamaları, sermaye kazancı istisnaları ve kurumlar vergisi muafiyetleri tarım sektörüne yönelik temel ayrıcalıklı uygulamalardır. Buna ek olarak servet vergilerinde emlak ve arazi vergisi muafiyetleri, emlak ve arazi vergilerinde indirimli oran, arazilerin vergisel amaçlarla değerlendirilmesinde piyasaya göre düşük değerlendirme, yerel veya bölgesel işletme vergilerinin ödenmesinde ayrıcalık, devir/satın alma ve buna bağlı damga vergilerinde ayrıcalık, veraset ve intikal vergilerinde ayrıcalıklar tarım sektörüne yönelik vergi teşvik uygulamalarıdır. Harcama vergilerinde ise mal ve hizmetler ile yakıt vergilerinde ayrıcalıklı vergi uygulamaları yer bulmaktadır (OECD, 2020, s. 31).

Tablo. 2. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Tarıma Yönelik Özel Vergi Düzenlemeleri

	GELİR VERGİLERİ			SERVET VERGİLERİ			MAL ve HİZMET VERGİLERİ		
	Gelir	Sermaye Kazançları	Kurumlar	Emlak ve Arazi	Devir/Satın Alma ve Damga	Veraset ve İntikal	Çıktılar	Girdiler	Yakıt
Fransa	x	-	-	x	x	x	x	-	x
Almanya	x	-	-	-	-	-	x	-	x
İtalya	x	-	x	x	x	-	x	x	x
İspanya	x	-	-	x	x	-	x	x	x
Polonya	x	-	x	x	x	x	x	-	x

Kaynak: OECD, 2020, s. 32.

Avrupa ülkelerinde tarım sektörü büyük ölçüde aile çiftliklerinin elindedir ve kurumsal tarım işletmelerinin sayısı azdır. Bu nedenle tarımın vergilendirilmesinde gelir vergisi uygulamaları son derece kilit bir rol oynamaktadır. Hükümetlerin vergi matrahının tespitinde özel düzenlemeleri, daha düşük gelir vergisi oranlarını, vergi muafiyet ve istisnalarını bir araç olarak kullanarak ekonomik ve sosyal politika hedeflerine ulaşmaya çalıştıkları görülmektedir (Szlezak-Matuszewicz, 2018, s. 57). Gelişmiş ülkelerin birçoğu aşırı ithalatın engellenmesine yönelik korumacı önlemleri uygulamakta ve tarım ürünlerinin ihracatının teşvik edilmesi amacıyla sübvansiyonlar, düşük krediler, düşük vergi oranları gibi teşvik mekanizmaları kullanmaktadırlar. Buna

ek olarak özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerinde tarıma yönelik doğrudan verilen destekler üretimi teşvik etmekten çok çiftçilerin gelirlerinin korunması, uygun fiyata gıda ürünlerinin temin edilmesi, kırsal alanların ve tarımsal altyapının geliştirilmesi ve çevresel tedbirler gibi daha çok sosyal sorunların çözülmesine yönelik olarak kullanılmaktadır (Kovalchuk ve diğerleri, 2021, s. 486). Dolayısıyla tarımda vergisel düzenlemelerin birincil amacı mali yani gelir elde etmek değil, tarımı teşvik etmektir. Daha açık bir ifadeyle tarım sektörüne yönelik vergi düzenlemeleri ile daha çok sektör için uygun koşulların oluşturulması ve verimliliğinin artırılmasını amaçlamaktadır (Kovalchuk ve diğerleri, 2021, s. 489).

Tarıma yönelik vergi teşvikleri bu araçlarla sınırlı değildir. Emlak vergisi gibi servet vergilerinde özel düzenlemelere yer vermek suretiyle veya tarım arazilerinin başka alanlara dönüşümünü caydırmak amacıyla çeşitli vergisel önlemler alınması yoluyla vergi politikalarını tarım arazilerinin tarımda kullanılmasının teşvik edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir (OECD, 2010, s. 40). Buna ek olarak tarımsal girdilerde ve tarımsal ürünlerin satılmasında mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin de etkin birer araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Hangi vergi türünde ve hangi araçla yapılırsa yapılsın, tarım sektörüne yönelik verilen vergisel teşvikler az ya da çok gıda güvencesini doğrudan etkilemektedir. Nitekim tarıma yönelik teşvikler gıdanın üretim ya da ithalat yoluyla da olsa mevcut olmasını ve gıdaya erişimi, gıdadan yararlanmayı ve gıdaya erişimde istikrarı doğrudan etkilemektedir.

5.1 Gelir Vergileri Teşvikleri

Tarım sektörüne yönelik vergisel düzenlemelerde kişisel gelir vergisi teşviklerinin kurumlar vergisi teşviklerine göre daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu teşvikler vergi matrahının ve dolayısıyla ödenecek verginin azaltılması, belirli bölgelerdeki çiftçilerin veya genç çiftçilerin yüksek maliyetlerinin karşılanması, nakit muhasebesine izin verilerek idari yüklerin azaltılması, çiftliklerin el değiştirmesinin kolaylaşması amacıyla sermaye kazançları vergilerinden muafiyet sağlanması şeklinde olabilmektedir (OECD, 2020, s. 33).

Fransa tarım faaliyetlerinden elde edilen gelirin vergilendirilmesinde üç farklı vergi rejimi kullanılmaktadır. Son üç yıllık cironun 120.000€'nin altında olması halinde Micro BA planı kullanılabilir. Bu plan çiftçilere son 3 yılda elde ettikleri ciro ortalamasının %87'lik kısmını gider olarak indirmek suretiyle vergilendirilebilir gelirini tespit etmesine imkân tanımaktadır (FBA, 2019; Valoxy, 2024). Çiftçiler son 2 yıllık kazancın 350.000€'dan az olması halinde tercih etmeleri durumunda nakit esaslı muhasebeyi kullanabilmektedirler. Kazancın bu tutarı aşması halinde ise tahakkuk esasına göre muhasebenin tutulması gerekmektedir (OECD, 2020, s. 152). Nakit esaslı muhasebe iş yükünün azaltılması bakımından önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak Fransa Genel Vergi Kanunu çiftçilere elde ettikleri kârın belirli bir kısmını ihtiyati tasarruf kesintisi adıyla tasarruf edebilmelerine imkân tanımaktadır. Çiftçiler gelirlerinin en az %50'sini ihtiyati tasarruf kesintisine ayırarak ilgili kazancı vergi dışı bırakabilmektedir. Fransa genç çiftçilere de vergi muafiyeti tanımaktadır.

Almanya ve İtalya Fransa'ya benzer şekilde çiftçilere vergilendirilebilir gelirin tespitinde defter tutulmaması ve diğer kolaylaştırıcı yöntemler yoluyla avantajlar sağlamaktadır. Almanya'da 20 hektardan daha az araziye sahip veya 50'den az hayvana sahip çiftçilere sabit oran yöntemini kullanarak vergilendirilebilir gelirlerini kolayca tespit edebilmelerine imkân tanınmaktadır (Gruziel ve Raczowska, 2018, s. 170; OECD, 2020, s. 160). Bunun yanında brüt gelirin bekarlar için 30.700€, evliler için ise 61.400€'dan az olması halinde bekarlar için 900€, evliler için 1.800€'luk bir indirim vergilendirilebilir gelirin tespitinde dikkate alınmaktadır (OECD, 2020, s. 160). İtalya ise tarımdan elde edilen gelirleri gayrimenkul geliri olarak dikkate almaktadır. Tarımdan elde edilen gelirin gayrimenkul geliri olarak dikkate alınabilmesi için kadastroya kayıt gereklidir. Tarımdan elde edilen gelirin gayrimenkul geliri olarak dikkate alınıp vergilendirilmesi halinde vergilendirme çiftçilerin gerçek gelirleri üzerinden değil arazinin kadastro değerleri

üzerinden yapılmaktadır. Gayrimenkul varlıkların genellikle çok düşük kadastro değerine sahip olduğu düşünüldüğünde bu uygulamanın çiftçilere daha düşük vergi ödeme konusunda fayda sağladığı görülmektedir (Parsche ve diğerleri, 2001, s. 70). Bunun yanında kurumlar vergisi düzeyinde tarım kooperatiflerinin elde ettikleri kârların belirli bir kısmını yedek akçe olarak ayırmalarına ve böylece vergi dışında bırakabilmelerine imkân tanınmaktadır (Bono, 2012, s. 58).

İspanya gelir vergisi sisteminde de çiftçilerin şekli yükümlülüklerinin azaltılması ve böylece çok sayıda tarımsal işletmenin vergi sistemine dahil edilmesi amacına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Bu amaca yönelik olarak çiftçilerin elde ettikleri gelirin hesabında büyük ölçüde objektif tahmin yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem her bir ürünün üretim değerinin belirli bir yüzdesi alınarak çiftçi gelirlerinin hesaplanması esasına dayanmaktadır (García, 2012, s. 49). Bu yöntem küçük çiftçiler için düzenlenmiş bir yöntem olup, çiftçilerin yaklaşık %94'ü bu yöntemi kullanmaktadır. Bu yöntemde satışlar %13 ilâ %56 arasında değişen sabit endeks sayıları ile çarpılarak gelir hesaplanmaktadır. Ayrıca bu yöntemde 18-40 yaş arasındaki çiftçilerin vergilendirilebilir gelirleri hesaplanırken, çiftçiliğe başlamalarından itibaren 5 yıl boyunca %25 indirim uygulanmaktadır (OECD, 2020, ss. 238-239). Böylece elde edilen gelirin tamamından değil belirli bir kısmından vergi alınması, başka bir deyişle elde edilen kazancın bir kısmının vergiden istisna edilmesi söz konusu olmaktadır.

Polonya'da ise tarımdan elde edilen kazançlar diğer ülkelerden farklı vergilendirme rejimine tabidir. Polonya'da özel birkaç tarım ve hayvancılık faaliyeti dışında çiftçilerin gelir vergisi ödemeleri söz konusu değildir. Seracılık, kümes hayvanı yetiştiriciliği, mantar üretimi, arı yetiştiriciliği, ipek böceği üretimi gibi alanlar dışında faaliyette bulunan çiftçiler gelir vergisinden muaf tutulmuşlardır (Parlińska, 2008, s. 76). Tarımda asıl vergilendirme ise tarım arazileri üzerinden tarım arazilerinin tahmini verimleri dikkate alınarak hesaplanan tarım vergisi ile yapılmaktadır (Podstawka ve Podstawka, 2020, s. 178). Bunun yanında Polonya kurumlar vergisi kanunu yıllık cirosu 2 Milyon €'dan az olan ve belirli şartları taşıyan küçük şirketler için kurumlar vergisini standart oran olan %19 yerine %9 olarak belirlemiştir. Dolayısıyla küçük ölçekli tarım şirketleri de gerekli şartları sağlamaları halinde indirimli kurumlar vergisi uygulamasından faydalanabileceklerdir.

5.2. Servet Vergileri Teşvikleri

Fransa'da sahip olunan arazinin gelişmiş olup olmamasına (imarlı olup olmama gibi) göre emlak vergisinde farklı vergilendirme usulleri öngörülmektedir. Gelişmiş araziden alınan emlak vergisi uygulamasında tarımsal amaçlı olarak kullanılan binaların sahipleri bu binalar nedeniyle ortaya çıkacak emlak vergisinden muaf tutulmuştur (Fransa Maliye Bakanlığı, 2024a, s. 72). Bunun yanında tarım arazilerinde gelişmemiş araziler için uygulanan emlak vergisinde kalıcı ve geçici muafiyetler sağlanmaktadır. Örneğin organik üretim yapılan tarım arazilerinin ilgili makamların kararıyla 5 yıl boyunca vergi dışı bırakılması söz konusu olabilmektedir. Bunun yanında yeni işe başlayan çiftçilere 5 yıl boyunca %50'lik bir vergi indirimi sağlanmaktadır (Fransa Maliye Bakanlığı, 2024b, s. 1-5). Kırsal bölgelerde yer alan bina ve tarım arazileri için çeşitli şartlar dahilinde %5,8 yerine %0,75 indirimli satış vergisi uygulanmaktadır. Son olarak uzun vadeli olarak kiralanan kırsal mülkler için bağış ve mirasa ilişkin devir vergilerinden de kısmi muafiyet sağlanmaktadır (OECD, 2020, ss. 154-155).

İtalya'da tarım arazileri için indirimli emlak vergisi uygulaması söz konusudur. Normalde %0,86 olan emlak vergisi oranı tarım arazileri için %0,76 olarak uygulanmaktadır. Bunun yanında dağlık alanlardaki tarım arazi sahipleri bu vergiden muaftır. Diğer tarım arazi sahipleri ise resmi olarak profesyonel çiftçi veya küçük çiftçi olarak kaydolmaları durumunda vergiden muafiyet sağlanmaktadır (Paoletto ve diğerleri, 2020, s. 4-5).

İspanya'da tarıma yönelik özel servet düzenlemeleri ise sınırlıdır. Sadece tarımsal işletmelerin devamlılığının sağlanması adına aile üyeleri arasında çiftliklerin devri

durumunda bu devir nedeniyle ortaya çıkacak vergilerden çeşitli şartlar altında tam veya kısmi muafiyet sağlanmaktadır (OECD, 2020, s. 239). Polonya'da ise İspanya'nın aksine servet vergilerinde tarıma yönelik özel düzenleme sayısı oldukça fazladır. Daha önce de ifade edildiği gibi Polonya tarım sektörünün vergilendirilmesinde gelir vergisi yerine tarım vergisini kullanmaktadır. Bu vergi ekilebilir tarım arazileri üzerinden alınmakta ve hektar başına çavdar değeri üzerinden hesaplanarak yılda dört kez arazinin bulunduğu yerel yönetime ödenmektedir. Ancak bu vergiden de muafiyetler söz konusudur. Örneğin bir çiftçi tarımsal işletme büyüklüğünü 100 hektara çıkardığında ya da tarımsal faaliyette bulunmak üzere Tarım Arazileri Kurumundan arazi satın aldığı veya kiraladığında vergiden muafiyet sağlanmaktadır (Parlińska, 2008, s. 77-78). Bunun yanında tarımsal arazi ve binaların her türlü karşılıksız intikali ve veraset yoluyla devri durumlarında veraset ve intikal vergisi uygulanmamaktadır (Veen ve diğerleri, 2007, s. 174). Tarım arazi ve binalarının çiftçilere yönelik sosyal sigorta hükümleri kapsamında satışı durumunda da satış vergilerinden muafiyet sağlanmaktadır (OECD, 2020, s. 225). Polonya'da tarımsal amaçlarla kullanılan binaların sahiplerine de emlak vergisinden muafiyet sağlanmaktadır (Parlińska, 2008, s. 80).

5.3. Mal ve Hizmet Vergileri Teşvikleri

Fransa'da standart KDV oranı %20 olmakla birlikte tarım ürünlerine indirimli olarak %5,5 olarak uygulandığı görülmektedir. Fransa yıllık cirosu belirli tutarların altında olan çiftçiler için KDV'de geri ödeme sistemi düzenlenmiştir. Buna göre çiftçiler girdileri nedeniyle ödedikleri KDV'nin telafisi için tarım ürünlerinin satışını gerçekleştirdiği müşterilerinden sabit bir miktarı bir tür tazminat olarak talep edebilmelerine imkân tanıyan KDV planı uygulanabilmektedir. Geri ödeme oranları ürüne göre değişmekle birlikte satışların %5,59'u veya %4,43'üdür (Cnossen, 2018, s. 534, 537). Bu uygulama şartları sağlayan çiftçilerin girdileri nedeniyle ödedikleri KDV yüklerini azaltmayı amaçlamaktadır. Bu uygulama ile çiftçiler normal şartlarda tarım ürünlerinin satışı nedeniyle tahsil edip devlete ödeyecekleri KDV'yi tahsil etmemekte ve ödememekte; yerine tarım ürününün türüne göre satıştan sabit bir oranı müşterilerinden tahsil etmektedir. Bunun yanında çiftçilerin önemli giderlerinden olan dizel yakıtlar için de özel tüketim vergisinden indirimli olarak yararlanma imkânı tanınmaktadır.

Almanya'da standart KDV oranı %19 olmakla birlikte tarım ürünlerinde bu oran %9 olarak uygulanmaktadır. Fransa'daki geri ödeme sistemi Almanya'da da uygulanmaktadır. Buna göre çiftçiler girdileri nedeniyle ödemiş oldukları KDV'nin tazmini için tarım ürünlerinin satışında %10,7 oranında sabit bir oran uygulayabilmektedir (Cnossen, 2018, s. 537). Elde edilen bu tutar girdiler nedeniyle ödenen KDV yükünün azaltılmasında büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında tarımda kullanılan dizel yakıtlar için de enerji vergilerinden indirim sağlanmaktadır. Enerji vergi yasası ile çiftçiler için dizel yakıtta litre başına 21,48 Cent'lik bir vergi indirimi söz konusu olmaktadır. Bunun yanında tarım araçları için taşıtlar sahiplerince ödenen özel tüketim vergisi de ödenmemektedir (OECD, 2020, s. 161; Burger ve Bretschneider, 2022, ss. 86-87).

İtalya'da standart KDV oranı %22 iken, çeşitli tarım ürünlerinde ve gıda ürünlerinde indirimli olarak %4 ve %10 oranlarında uygulanmaktadır. Fransa ve Almanya'da olduğu gibi İtalya'da da çiftçilerin yapmış oldukları tarım ürünlerinin satışından sabit oranlarda ödemeyi geri alabilmelerine imkân tanınmaktadır. İtalya'da diğer ülkelerin aksine sistem daha karmaşıktır. Nitekim geri ödeme oranları tarım ürün bazında farklılaşmakta ve 11 farklı oran uygulanabilmektedir (Cnossen, 2018, s. 537, 539). Böylece çiftçiler katma değer vergisi yükünün bir kısmından kurtulmaktadır. Bunlara ek olarak önemli tarımsal girdilerden biri olan yakıt ve elektrik enerjisi, gübre ve pestisitte indirimli KDV oranları uygulanmaktadır. Ayrıca tarım sektöründe kullanılan yakıtlarda ve madeni yağlarda indirimli özel tüketim vergisi ve madeni yağ vergisi uygulanmaktadır. (OECD, 2020, ss. 186-187).

İspanya'da standart KDV oranı %21'dir. Ancak ekmek ve süt gibi temel ihtiyaçlara %4; gıda ve tarım ürünlerine %10 olarak uygulanmaktadır. Fransa, Almanya ve İtalya'da olduğu gibi İspanya'da da çiftçiler girdileri nedeniyle ödemiş oldukları KDV'nin tazmini için tarım ürünlerinin satışında müşterilerden %12 oranında tahsilat yapıp, KDV yüklerini hafifletebilmektedirler (OECD, 2020, s. 240). Pestisit ve bitki koruma malzemeleri, gübre gibi önemli tarımsal girdiler için KDV indirimli olarak %10 oranında uygulanmaktadır (European Commission, 2021). Bunun yanında İspanya vergi kanunları tarımsal sulamada kullanılan elektrik bedelinin %85'inin ilgili bölgenin vergi siciline kaydolmak şartıyla vergi matrahından indirilebilmesine ve tarımda kullanılan 1.000 litre dizel yakıt için 63,71€ mineral yağlardan alınan özel tüketim vergisinin iadesine imkân tanımaktadır (İspanya Maliye Bakanlığı, 2024)

Polonya'da standart KDV oranı %23'dür. Ancak temel gıda ürünlerinde %5 olarak uygulanmaktadır. Tarımsal üretimde kullanılan mallar (gübre gibi) için ise %8 indirimli KDV oranı uygulanmaktadır (Szałaj, 2023). Bunun yanında özellikle KDV kaydı olmayan küçük çiftçilerin mal ve hizmet satışlarında sabit %7'lik oran uygulayabilmeleri de mümkündür. Ancak bu gibi durumlarda küçük çiftçilerin yükledikleri KDV'yi mahsup edebilmeleri veya iade alabilmeleri mümkün olmadığından dezavantaj yaratabilmektedir (OECD, 2020, s. 225). Polonya ayrıca 2006 yılından beri tarımda kullanılan yakıtlar için çiftçilerin ödediği tüketim vergilerinin bir kısmının iade alınabilmesine de imkân tanımaktadır. Tarımda kullanılan dizel yakıtın fiyatına dahil olan özel tüketim vergisi belirli şartlar dahilinde iade alınabilmektedir. Vergi iade tutarı, tarımsal üreticinin satın aldığı ve KDV faturasında gösterdiği motorin miktarı ile litre başına düşen vergi iadesi oranının çarpımı ile bulunmaktadır. Günümüzde litre başına 1 PLN vergi iadesi yapılmaktadır. Ancak iade limiti her bir hektar için 110 litre ve her bir büyükbaş hayvan için de 40 litre olarak tespit edilmiştir (Olkowska, 2022, ss. 181-184).

6. Türkiye'de Tarıma Yönelik Vergi Teşvikleri

FAO verilerine göre Türkiye 2022 yılında yaklaşık 73 Milyar Dolarlık brüt tarımsal üretim değeri ile Avrupa ülkeleri arasında Fransa'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bunun yanında tarım, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerinde istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki payı yaklaşık %17'dir (FAO, FAOSTAT, 2023). Türkiye ekonomisinde tarımın önem ve hacmi tarıma yönelik desteklere de yansımaktadır.

Tarımın desteklenmesinde kullanılan araçlar 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 19'uncu maddesinde düzenlenmektedir. Bu maddeye göre doğrudan gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödemeler, hayvancılık destekleri, tarım sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri, çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri ve diğer destekleme ödemeleri tarımın desteklenmesinde araç olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3'te tarıma yönelik destek tutarlarının yıllar itibariyle tutarları gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye'de Tarıma Yönelik Destek Tahminleri (Milyon Dolar)

	2000	2005	2010	2015	2020	2021	2022
Üretici Desteği	7.932	9.333	24.023	12.078	13.995	8.957	9.698
Genel Hizmetler Desteği	4.286	2.671	2.763	2.852	1.075	1.952	3.650
Tüketici Desteği	-6.481	-5.737	-20.281	-6.303	-4.440	-6.067	-4.704
Toplam Destek	12.218	12.004	26.786	14.930	15.071	10.909	13.349

Kaynak: OECD, Agricultural Policy Monitoring and Evaluation, <https://data-explorer.oecd.org/> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'ten izlenebildiği üzere toplam destek tutarı 2022 yılı itibariyle yaklaşık 13,5 Milyar Dolar'dır. Son yıllarda özellikle genel hizmetler desteğinde bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Üretici desteğinde ise dalgalı bir seyir söz konusudur. 2000-2022 yılları arasındaki toplam destek tutarlarının gelişimine bakıldığında ise artışın sınırlı olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin tarım sektöründe önemli üretici ve ihracatçı ülkelerden biri olması, tarıma yönelik verilen desteklerin önemini daha da arttırmaktadır. Bu kapsamda özellikle vergi teşviklerinin tarımsal üretimi ve tarımsal ürünlere erişimi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve dolayısıyla gıda güvencesinin sağlanmasında bir araç olarak kullanılması mümkündür. Türkiye'de de vergisel araçların tarım sektörünün desteklenmesinde farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu (GVK)'nın mükerrer 20/C maddesi ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan tarımsal destek ödemeleri gelir vergisinden istisna edilmiştir. Böylece yapılan ödemelerden herhangi bir vergi kesintisi yapılmasının önüne geçilerek üreticilere daha fazla katkıda bulunmaktadır. Yine GVK'nın 23/2'nci maddesi ile gelir vergisinden muaf veya gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçilerin yanında çalışan işçilerin ücretleri gelir vergisinden istisna edilmiştir. Böylece çiftçilerin yanında çalışanların vergi kesintisi olmaksızın daha fazla ücret almaları sağlanmakta, tarım sektöründe çalışma teşvik edilmekte, tarımsal üretim sürecinde işçi kaynaklı üretim sorunlarının önlenmesine katkıda bulunmaktadır. GVK'nın 29'uncu maddesi ile ise tarım faaliyetlerinin teşviki amacıyla verilen ikramiye ve ödüllerin vergiden istisna edildiği hüküm altına alınmıştır. Son olarak GVK'nın geçici 76'ncı maddesi ile ürün senetlerinin elde çıkarılmasından doğan kazançlar hem gelir hem de kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 4'üncü maddesi ile köy veya köy birliklerine ait tarım işletmeleri kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur.

Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK)'nda da tarım sektörüne yönelik özel düzenlemeler söz konusudur. KDVK'nın 13'üncü maddesine göre ürün senetlerinin ürün ihtisas borsalarında ve Ticaret Bakanlığı'ndan ürün senedi alım-satımı konusunda yetki alan ticaret borsaları aracılığıyla ilk teslimi (KDVK, md. 13/ğ) ile çiftçiler açısından önemli girdilerden biri olan gübreler ve gübre üreticilerine gübre üretiminde kullanılan hammadde teslimi, kepek, saman vb. hayvan yemlerinin teslimi (KDVK, md. 13/ı) vergiden istisna edilmiştir. Bunlara ek olarak KDVK'nın 17/4-b maddesine göre gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçilerin yapmış oldukları teslim ve hizmetler; 17/4-h maddesine göre zirai amaçlı su teslimleri ile kamu kuruluşları, tarımsal kooperatifler ve çiftçi birliklerince yapılan arazi ıslahına ait hizmetler vergiden istisna edilmiştir. KDVK'de tarım ürünlerine yönelik indirimli oran uygulaması da söz konusudur. Örneğin standart oran %20 olmakla birlikte, çeşitli gıda maddelerinde, Tarım ve Orman Bakanlığı'nca sertifikalandırılan tohumlarda ve fidanlarda, tarımda kullanılan çeşitli tarım makinalarında %1; arazi teslimlerinde %8 olarak uygulanmaktadır.

Gider Vergileri Kanunu'nun 29/k maddesi ile biçilmemiş veya toplanmamış her türlü tarım ürünleriyle tarım hayvanları için yapılan zirai sigortalar nedeniyle alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna edilmiştir. Bunun yanında Emlak Vergisi Kanunu'nun 4'üncü maddesi ile köylere ve köy birliklerine ait tarım işletme binaları emlak vergisinden muaftır. Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun II sayılı listesinde yer alan ve vergiye tabi olan motorlu araçlar arasında traktör yer almamaktadır. Dolayısıyla motorlu taşıt olmasına rağmen listede yer almadığı için traktörler özel tüketim vergisine tabi değildir (Şenyüz ve diğerleri, 2020, s. 324).

Türk vergi mevzuatında tarıma yönelik özel olarak düzenlenen yukarıdaki düzenlemeler dışında tüm mükellefler açısından geçerli olan çeşitli uygulamalardan da tarım sektöründe faaliyette bulunan mükelleflerin faydalanması söz konusu olabilmektedir. Örneğin GVK'nın mükerrer 20'nci maddesi ile düzenlenen genç girişimcilerde kazanç istisnasından şartları sağlayan çiftçilerin de yararlanması mümkündür.

7. Sonuç

Tarım sektörü bir ülke ekonomisinin gelişiminde kilit rol oynamaktadır. Tarım sektörünün ülke ekonomisine katkısı yanında gıda güvencesinin sağlanması bakımından sahip olduğu önem, tarım politikalarının önemini daha da arttırmaktadır. Tarımın desteklenmesi ve teşvikinde vergi politikaları son derece önemli bir yere sahiptir. Tarım

sektörünün vergi politikası araçları ile desteklenerek gıda güvencesine olumlu yönde katkı sağlaması söz konusu olabilmektedir.

Ülke uygulamalarında vergi politika araçlarından gerek muafiyet ve istisnaların gerekse indirim ve iade sistemlerin etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Gelir vergileri açısından vergilendirme sürecinin kolaylaştırılması, çiftçilere çeşitli şartlar altında muafiyet ve indirimlerin sağlanması, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya'da uygulanmakta olan ve KDV yükünün azalmasına imkân tanıyan tazmin (geri ödeme) sistemi, tarım arazilerinin vergilendirilmesinde sağlanan muafiyetler ve diğer kolaylıklar çiftçilerin vergi yüklerinin azalmasına neden olarak çiftçileri üretime teşvik etmektedir. Böylece gıda güvencesine olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ayrıca tarımda kullanılan yakıtlara ödenen vergilerin iadesi, gübre ve ilaç gibi diğer tarımsal girdilere yönelik teşvikler çiftçilerin girdi maliyetlerinin azaltılmasına imkân tanıyarak tarım ürünlerinin fiyatlarının kontrol altına alınmasında önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son dönemlerde özellikle Avrupa ülkelerinde tarıma yönelik verilen teşviklerin küresel iklim değişikliği ile mücadele söylemleri altında azaltılmaya ve kaldırılmaya yönelik tasarıları büyük çiftçi protestolarına neden olmaktadır. Bu gibi tasarılar tarımda zaten yüksek olan girdi fiyatlarının daha da artarak üretici üzerinde yük oluşturmaya neden olacaktır. Bu durumda çiftçiler ya üretimden vazgeçecek ya da maliyetleri fiyatlara yansıtarak tarım ürünlerinin fiyatlarının artmasına neden olacaklardır. Dolayısıyla gıda güvencesinin olumsuz yönde etkilenmesi söz konusu olacaktır. Tarım sektörüne yönelik verilen teşviklerin azaltılması bir yana ülkelere daha fazla araçlarla ve daha fazla miktarlara çıkarılması gerekmektedir. Bunun için özellikle girdi maliyetlerinin azaltılmasına dair teşviklerin vergi kanunlarında yer alması yerinde olacaktır. Bunlara ek olarak gelir vergisinde çiftçilere özel muafiyet ve istisnaların kapsamının genişletilmesi, servet vergileri açısından kullanılmayan devlet arazilerinin tarımsal amaçlı kullanımı halinde vergi teşvikleri verilmesi gerekmektedir. Yine çiftçi kooperatiflerinin etkinliğinin artırılması ve vergisel teşvikler sağlanması tarım ürünlerinin ulaşılabilirliğine ve dolayısıyla gıda güvencesine olumlu katkıda bulunacaktır. Son yıllarda enflasyonun yüksek olduğu Türkiye'de de tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi adına, girdi fiyatlarının azaltılmasına imkân tanıyan vergisel teşvikler yürürlüğe konulmalıdır. Bunlardan en önemlisi en büyük girdi kalemlerinden olan yakıtlara ödenen harcama vergilerinin oranlarının düşürülmesi veya çiftçilerin ödedikleri harcama vergilerinin iadesini alabilmelerine imkân tanınmasıdır. Bunun yanında taban fiyat belirlenerek ürünlerin belirli tutarların altında satılması engellenmesi ile çiftçilerin sattıkları üründen kâr edebilmelerine ve böylece tarım sektöründe faaliyette bulunmanın cazip hale getirilmesine imkân tanınmalıdır. Yine çalışmada incelenen ülkelerde uygulanmakta olan tazmin (geri ödeme) sistemine vergi mevzuatında yer verilmesi gıda güvencesine olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Amaglobeli, D., Benson, T. & Mogue, T. (2024). Agricultural producer subsidies: navigating challenges and policy considerations. *IMF Notes*, 2024(2), <https://doi.org/10.5089/9798400285950.068>.
- Bono, P. (2012). *Support for farmers' cooperatives: country report Italy*. Wageningen: Wageningen UR.
- Bouet, A. & Debucquet, D. L. (2010). The economics of export taxes in the context of food security. *The economic impact of export restrictions on raw materials* içinde, OEC Publishing: Paris, ss. 59-78.
- Bloem, J. R. & Farris, J. (2022). The covid-19 pandemic and food security in low - and middle-income countries: A review. *Agriculture & Food Security*, 11(55), <https://doi.org/10.1186/s40066-022-00391-4>.
- Burger, A. & Bretschneider, W. (2022). *Environmentally harmful subsidies in Germany*. https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/479/publikationen/texte_117-2022_environmentally-harmful-subsidies.pdf.
- Cnossen, S. (2018). VAT and agriculture: lessons from europe. *Int Tax Public Finance*, 25, 519-551, <https://doi.org/10.1007/s10797-017-9453-4>.

- Éliás, B. A. & Jámor, A. (2021). Food security and covid-19: A systematic review of the first-year experience. *Sustainability*, 13(9), <https://doi.org/10.3390/su13095294>.
- European Commission (2021). *VAT rates applied in the member states of the european union*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-06/vat_rates_en.pdf.
- FAO. Faostat. <https://www.fao.org/faostat/en/#home>.
- FAO. (2006). *Food security* (FAO Policy Brief No. 2). https://www.fao.org/fileadmin/templates/faoitaly/documents/pdf/pdf_Food_Security_Cocept_Note.pdf.
- FAO. (2023). *Gross domestic product and agriculture value added 2012–2021: Global and regional trends* (FAOSTAT Analytical Briefs Series No. 64). Roma. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/c6828277-8ca4-43e4-9033-c28d488d1083/content>.
- FAO, IFAD, ICEF, WFP, WHO. (2023). *The state of food security and nutrition in the world 2023*. Roma: FAO.
- FAO. (2024). *Food price index*. <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.
- FAO. (2024). *Government expenditures in agriculture 2001–2022: global and regional trends* (FAOSTAT Analytical Briefs Series No. 78). Roma. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/47889cd1-5005-45f9-94f8-f0576c1ff3a9/content>.
- French Business Advice. (2019 Eylül). General information on agricultural taxation. <https://www.frenchbusinessadvice.com/general-information-on-agricultural-taxation/>.
- Fransa Maliye Bakanlığı. (2024a). *French tax law*. https://www.impots.gouv.fr/sites/default/files/media/3_Documentation/brochures/french_tax_law_brochure_2024.pdf.
- Fransa Maliye Bakanlığı. (2024b). *Taxe foncière sur les propriétés non bâties*. https://www.impots.gouv.fr/sites/default/files/media/3_Documentation/depliants/nid_4014_gp_173.pdf.
- García, G. P. (2012). *Taxation of agriculture: special reference to OECD and Spain*. https://www.ciat.org/Biblioteca/Revista/Revista_34/Ingles/TAR2012_Paton.pdf.
- Glauber, J., Hernández, M., Laborde, D., Martin, W., Rice, B. & Vos, R. (2023). No end in sight yet for the global food price crisis. *The russia-ukraine conflict & global food security* içinde, Ed., Glauber, J.; Laborde, D. International Food Policy Research Institute: Washington DC, ss. 27-32.
- Gruziel, K. & Raczowska, M. (2018). The taxation of agriculture in the european union countries. *Scientific Journal Warsaw University of Life Sciences*, 18(4), 162-174, <https://doi.org/10.22630/PRS.2018.18.4.107>.
- İspanya Maliye Bakanlığı. (2024). <https://sede.agenciatributaria.gob.es/>.
- Kovalchuk, I., Melnyk, V., Novak, T. & Pakhomova, A. (2021). Legal regulation of agricultural taxation. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 479-494, <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p479>.
- Mogues, T. (2020). *Food markets during covid-19*. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-food-markets-during-covid-19.ashx>.
- OECD. OECD Data Explorer. <https://data-explorer.oecd.org/>.
- OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation. <https://data-explorer.oecd.org/>.
- OECD. (2005). *Non-sectoral policies for the agriculture and agro-food sectors: taxation and social security*. [https://one.oecd.org/document/AGR/CA/APM\(2004\)13/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/AGR/CA/APM(2004)13/FINAL/en/pdf).
- OECD. (2010). *Agricultural policies and rural development: asynthesis of recent oecd work*. OECD Publishing: Paris.
- OECD. (2014). *Policy framework for investment in agriculture*. OECD Publishing: Paris.
- OECD. (2020). *Taxation in agriculture*. OECD Publishing: Paris.
- OECD. (2023). *Agricultural policy monitoring and evaluation 2023: adapting agriculture to climate change*. OECD Publishing: Paris.
- OECD/FAO. (2023). *OECD-FAO agricultural outlook 2023-2032*. OECD Publishing: Paris.
- Olkowska, O. (2022). The legal solutions regarding fuel grants for farmers in Poland. *Zeszyty Prawnicze*, 4(76), 181-185, <https://doi.org/10.31268/ZPBAS.2022.72>.
- Paoletto, A., Monte, M. & Bonomi, R. (2020). *Wealth Tax: Italy*. https://www.wealthandpolicy.com/wp/BP136_Countries_Italy.pdf.
- Parlińska, A. (2008). Legal aspects of polish tax and social security in agriculture. *AESTIMUM*, 53, 75-87, <https://doi.org/10.13128/Aestimium-3228>.

Parsche, R., Haug, P., Marcelo, A., Nam, C. W. & Reichl B. (2001). *Internationaler vergleich der systeme zur beststeuerung der landund forstwirtschaft* (Rapor No. 1). Mnih: ifo Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München.

Picchioni, F., Goulao, L. F. & Roberfroid, D. (2022). The impact of covid-19 on diet quality, food security and nutrition in low and middle income countries: A systematic review of the evidence. *Clinical Nutrition*, 41, 2955-2964, <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2021.08.015>.

Podstawka, M. G. & Podstawka, L. G. (2020). Taxation of agricultural activity in poland: The current state and future prospects, *Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, 24(73), 177-187, <https://doi.org/10.22630/PEFIM.2020.24.73.36>.

Rice, B., Hernández, M. A., Glauber, J. & Vos, R. (2023). The russia-ukraine war is exacerbating international food price volatility. *The russia-ukraine conflict & global food security* içinde, Ed., Glauber, J.; Laborde, D., International Food Policy Research Institute: Washington DC, ss. 24-26.

Swinnen, J. (2021). Covid-19 is exacerbating inequalities in food security. Swinnen, J. ve McDermott, J. (Ed.) *Covid-19 and global food security*. International Food Policy Research Institute: Washington DC.

Szaaj, K. (2023). *The government has maintained 8 percent vat on agricultural inputs. What goods are on the list?. TPR*, <https://www.tygodnik-rolniczy.pl/pieniadze/podatek-rolny/rzad-utrzymal-8-proc-vat-na-srodki-do-produkcji-rolnej-jakie-towary-wpisano-na-liste-2499433>.

Szzak-Matusiewicz, J. (2018). *Taxation of agriculture in poland and other eu countries*. Management International Conference, Slovenya, <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7023-92-3/212.pdf>.

enyz, D., Yce, M. & Gerek, A. (2020). *Türk Vergi Sistemi*, Ekin Yayınları: Bursa.

Valoxy (2024, 1 ubat). *Fiscalit agricole 2024: Ce qui change!*, <https://valoxy.org/blog/fiscalite-agricole/>.

Veen, H., Meulen, H., Bommel, K. & Doorneweert, B. (2007). *Exploring Agricultural Taxation in Europe* (Rapor No. 2.07.06). The Agricultural Economics Research Institute, <https://edepot.wur.nl/23200>.

World Bank. Databank. <https://databank.worldbank.org/>.

World Bank. (2024). <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>.

Zheng, Y., Zhao, J., Buck, S., Burney, S., Kaiser, H. M. & Wilson, N. L. (2021). Putting grocery food taxes on the table: Evidence for food security policy-makers. *Food Policy*, 101, <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2021.102098>.

ıkar atıması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Ahmet İNNECİ (%100).

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Ahmet İNNECİ (100%).
